

ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ

В статті проаналізовано існуючі в сучасній науці підходи до трактування сутності потенціалу підприємства. Охарактеризовано різні концепції дослідження потенціалу: трактування його як сукупності або як характеристики ресурсів, що характеризує ресурсну концепцію вивчення даної категорії, а як потужності, сукупності можливостей, здатності досягати результату та відносини – результатну. Підтверджено неоднозначність позиції щодо трактування категорії «потенціалу підприємства». Здійснено обґрунтування особливостей узгодження категорій «ринковий потенціал», «виробничий потенціал» та «стратегічний потенціал» контексті дослідження поняття «потенціал підприємства». Доведено, що дані категорії є принципово різними, адже ринковий потенціал включає формування та використання попиту на товари чи послуги призведе, тоді як стратегічний потенціал являється моделлю поведінки підприємства на ринку. Розмежування даних понять забезпечить підвищення ефективності використання підприємницького потенціалу підприємства з огляду на використання особливостей кожного з них.

Ключові слова: підприємницький потенціал, ринковий потенціал, виробничий потенціал, стратегічний потенціал.

VALENTYNA KHACHATRYAN

Vinnytsia Institute of Trade and Economics of KNUTE

ENTERPRISE POTENTIAL: ESSENCE AND ECONOMIC CONTENT

The article analyzes the existing approaches in modern science to the interpretation of the essence of the potential of the enterprise. Different concepts of potential research characterized: its interpretation as a set or as a characteristic of resources, which characterizes the resource concept of studying this category, and as power, set of opportunities, ability to achieve results and relations - resultant. The ambiguity of the position on the interpretation of the category "enterprise potential" confirmed, because the same category is associated with the concepts of "resources", "opportunities", "abilities" and acts as a characteristic or relationship. adhere to the etymological interpretation of the category "potential" in relation to the enterprise as a set of opportunities to achieve appropriate results in their activities, due to the system of abilities to use them in a changing environment. The potential of the enterprise described as a complex, changing system that is able to adapt to environmental conditions, the study of which is due to the urgent need to determine the processes of its formation and implementation mechanisms to improve the enterprise management system. The peculiarities of coordination of the categories "market potential", "production potential" and "strategic potential" in the context of the study of the concept of "enterprise potential" substantiated. It proved that these categories are fundamentally different, because the market potential includes the formation and use of demand for goods or services will lead, while the strategic potential is a model of enterprise behavior in the market. Given the above, all three types of potential that scientists identify with entrepreneurship are only its structural elements that interact with each other. The delimitation of these concepts will increase the efficiency of the entrepreneurial potential of the enterprise in view of the use of the features of each of them

Key words: entrepreneurial potential, market potential, production potential, strategic potential.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

В сучасних мінливих економічних реаліях функціонування підприємств нерозривно пов'язано з використанням наявного потенціалу, який характеризує можливості розвитку суб'єктів господарювання, наносить помітний вплив на фінансову стійкість підприємства. Саме економічний потенціал підприємства виступає основою прийняття стратегічних управлінських рішень, забезпечує формування та реалізацію перспективної стратегії підприємства, є основним драйвером управління суб'єктом господарювання. Теоретичне обґрунтування економічного потенціалу підприємства як ключового аспекту його економічного розвитку, дослідження його структури дозволяють визначити основні принципи активізації економічної політики підприємства щодо інтенсифікації економічних процесів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Обґрунтуванню теоретико-методологічних засад формування потенціалу підприємства та його структуризації присвячено наукові праці вітчизняних вчених: О.Б. Альохіна, О.М. Анісімової, А. Б. Брутмана, М. П. Войнаренка, І. М. Герасименко, О.І. Гончар, І. З. Должанського, І.А. Ігнат'євої, І. М. Карапейчика, Н. Б. Кирич, Н. С. Краснокутської та інших. Проте незважаючи на високий рівень теоретичної обґрунтованості, дане питання залишається актуальним завдяки різноспрямованості наукових підходів.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми

Поняття «потенціал підприємства» є широкоживим в сучасній економіці та науці, проте його сутність досить часто відрізняється в різних наукових працях. Ототожнення потенціалу підприємства з іншими близькими з змістом категоріями зумовлює необхідність чіткого виділення сутнісних характеристик потенціалу підприємства.

Формування цілей статті

Метою статті є обґрунтування сутності економічного потенціалу підприємства та визначення основних його структурних елементів

Виклад основного матеріалу

В наукових працях сучасних зарубіжних науковців термін «потенціал» трапляється не часто, натомість останнім часом помітного поширення набуло питання щодо створення здатності суб'єкта господарювання найкращого використання конкурентних переваг [11, 103, 215, 263], водночас концепція підприємства, що базується на ресурсному підході, вважається такою, що має описовий характер і не дозволяє досліджувати бізнес-процеси.

Визначення категорії «потенціал» з точок зору сучасних науковців досить різноманітне, найбільш розповсюдженими є такі сутнісні характеристики даного поняття:

- «сукупність ресурсів;
- потужність виробництва;
- загальна ресурсна, економічна, природна характеристика регіону;
- можливість досягнення ефекту» [3].

Відповідно до виокремлених ознак, науковцями було побудовано різні концепції дослідження потенціалу: трактування його як сукупності або як характеристики ресурсів, що характеризує ресурсну концепцію вивчення даної категорії, а як потужності, сукупності можливостей, здатності досягати результату та відносини – результатну (рис. 1).

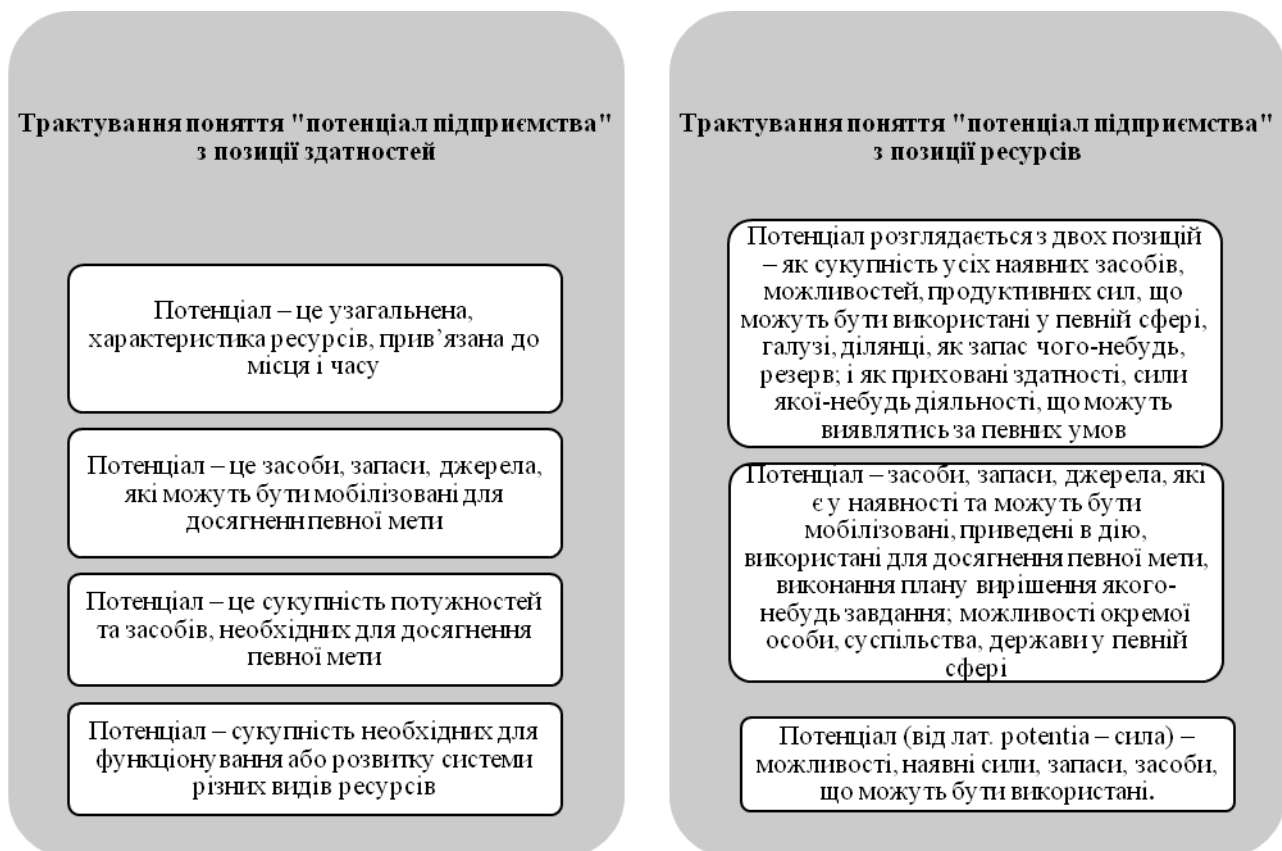

Рис. 1. Наукові підходи до трактування поняття «потенціал підприємства»

Джерело: узагальнено автором на основі

Наявність різноманітних ознак підтверджує неоднозначність позиції щодо трактування категорії «потенціалу підприємства», адже одна і та сама категорія пов'язується з поняттями «ресурси», «можливості», «здатності» та виступає як характеристика чи відносини. Як свідчить етимологічне значення даного поняття, то лише категорія «можливість» автентична поняттю «потенціал», вона виступає його первинною основоположною ланкою. Тому саме «існування можливості розвитку дійсності» є об'єктивною необхідністю використання ресурсів, застосування здатностей, а не навпаки.

Ресурси, без можливості їхнього використання, не володіють здатністю до розвитку дійсності. Теорія потенціалу заснована на ресурсній концепції ілюструє в презентаційному контексті фірму, яка отримує ті чи інші результати, однак, не дозволяє визначити завдяки яким процесам і чому. На недоцільність отождолення даних категорій вказують ряд вчених, які визначають таку принципову позицію: «ресурси існують незалежно від суб'єктів господарювання, а потенціал окремого підприємства не відокремлюється від нього» [2].

Відповідно, потенціал не може бути лише характеристикою ресурсів, оскільки є більш ширшим

поняттям. Потужність ресурсів є лише виробничою характеристикою, яка не дає уявлення про кінцевий результат господарювання за умов їхнього використання. Трактуючи потенціал підприємства як здатності досягати тих чи інших результатів, звичайно, близьке до поняття використання можливостей, однак їхнє ототожнення є некоректним. Щодо розуміння потенціалу підприємства як сукупності відносин, то, на нашу думку, така позиція не визначає суті поняття, оскільки потенціал підприємства виступає предметом господарських відносин у процесі його реалізації, проте сам по собі – не відносини.

Однак, при визначенні категорії «потенціал підприємства», наголошуючи на першопричинність поняття «можливість», не варто відокремлювати їх від поняття «здатність». Під «здатністю підприємства розуміють його особливості, які є суб'єктивними умовами успішного здійснення певного виду діяльності» [1, с. 114], а «можливість «можливість» – це засіб, умова, обставина необхідна для здійснення будь-чого» [1, с. 115].

Категорію потенціал підприємства також досить часто пов'язують з поняттям «динамічні здатності» («Dynamic Capabilities»). Дана теорія досить гармонійно будує взаємозв'язки між поняттями здатностей та можливостей підприємства, і, на наш погляд, включає управління потенціалом підприємства, оскільки, враховує не лише мінливість зовнішнього середовища суб'єкта господарювання, а й на необхідності розвитку компетенцій знаходити та використовувати дані можливості [4, с. 1322].

На нашу думку, дана концепція повністю співвідноситься з сутністю потенціалу підприємства як реальної можливості, оскільки, відображає її суть – здатність до розвитку дійсності. З огляду на вищезазначене, пропонуємо наступне авторське визначення досліджуваної категорії: потенціал підприємства – це сукупність можливостей досягати відповідних результатів у своїй діяльності, обумовлених системою здатностей їхнього використання в умовах мінливого зовнішнього середовища.

Характерною особливістю трактування досліджуваної дефініції є використання понять, що характеризують одні і ті ж функціональні сфери діяльності підприємства. Досить часто «потенціал підприємства» ототожнюють з поняттями «виробничий потенціал», «економічний потенціал», «стратегічний потенціал», «ринковий потенціал». На наш погляд, дані категорії хоча і близькі за змістом, однак вони не є ідентичними, проте їх взаємодія може виступати функціональною ознакою структуризації потенціалу підприємства.

Узгодження вище зазначених категорій є об'єктивною необхідністю дослідження поняття «потенціал підприємства» і його структурування. Підхід до визначення потенціалу підприємства як сукупності можливостей дозволяє вирішити дану проблему визначивши основні можливості, об'єктивне існування яких забезпечує життєдіяльність підприємства.

Важливими питаннями в процесі обґрунтування сутності та структури підприємства виступає з'ясування місця можливостей у забезпеченні життєдіяльності підприємства, ролі ринкових можливостей в функціонуванні підприємства, місця стратегії підприємства в процесі його функціонування.

Сталою закономірністю є те, що відсутність попиту на товари чи послуги призведе до припинення існування такого суб'єкта господарювання, що підкреслює важливість ринкових можливостей та ринкового потенціалу в діяльності підприємства. В свою чергу, стратегія виступає моделлю поведінки підприємства на ринку, тому, на наш погляд, стратегічний потенціал з одного боку виступає похідною категорією ринкового потенціалу підприємства, а з іншого – описує наявність можливостей застосування сучасних інструментів управління для забезпечення ефективного функціонування та розвитку підприємства. Ринкові можливості забезпечують необхідність здійснення виробництва, оскільки ринок формує сукупний попит, що забезпечує певний рівень прибутковості підприємства.

Рис. 2. Взаємодія окремих видів потенціалу підприємства

Джерело: побудовано автором.

Внутрішні можливості підприємства представлені його ресурсами та компетенціями, які в загальній сукупності складають потенціал для використання ринкових шансів. В результаті сполучення специфічного для підприємства виробничого потенціалу та ринкового формується стратегічний потенціал успіху, який слід інтерпретувати як передумову успішної діяльності підприємства у віддаленій перспективі» [1, с. 84].

Трактуючи потенціал підприємства, зважаючи на обсяг існуючих протягом десятиліть досліджень, представляє собою систему знань, що дають уявлення про дану категорію, однак, все ще знаходиться на етапі свого формування. Узагальнюючи теоретичне дослідження даного поняття, можна зробити такі висновки:

– суть категорії «потенціал підприємства» з точки зору розуміння її як «ресурси» та «потужність»

цілком доцільно доповнюється поняттями «можливості», «здатності», «відносини». Проте, на наш погляд, не варто, початкову суть поняття «потенціал» як «існування можливості: здатність до розвитку дійсності, точно вираженої можливості», замінювати близькими за змістом категоріями такими як ресурси, потужність або відносини. Потенціал підприємства необхідно трактувати виходячи з етимологічного трактування категорії «потенціал» стосовно підприємства як сукупність можливостей досягати відповідних результатів у своїй діяльності, обумовлених системою здатностей їхнього використання в умовах мінливого зовнішнього середовища;

– не зважаючи на існування великого наукового доробку в даній сфері досліджень, фундаментальна проблема її вивчення й досі не виражена. На нашу думку, крім відповідності змісту категорії, запропоноване нами трактування «потенціалу підприємства», відображає основну проблему теорії потенціалу: здатність використовувати наявні можливості в умовах динамічного зовнішнього середовища.

– сутнісні характеристики досліджуваної категорії вказують на те, що вона є складною, мінливою системою, що здатна адаптуватись до умов зовнішнього середовища, дослідження якої обумовлено нагальною необхідністю визначення процесів її формування і механізмів реалізації для удосконалення системи управління підприємством.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

Таким чином, поняття «потенціал підприємства» являється досить широким та багатограним, що враховує як наявність ресурсної складової, так і можливостей розвитку підприємства, що є більше абстрактним поняттям. Різні трактування потенціалу підприємства дозволяють інколи ототожнювати його з виробничим, ринковим чи стратегічним потенціалом підприємства. Проте було обгрунтовано, що дані категорії є принципово різними, адже ринковий потенціал включає формування та використання попиту на товари чи послуги призведе, тоді як стратегічний потенціал являється моделлю поведінки підприємства на ринку. З огляду на вищесказане, усі три види потенціалу, який науковці ототожнюють із підприємницьким є лише його структурними елементами, що взаємодіють між собою. Розмежування даних понять забезпечить підвищення ефективності використання підприємницького потенціалу підприємства з огляду на використання особливостей кожного з них.

Література

1. Гончар О. І. Актуалізація управління потенціалом підприємства за умов євроінтеграції : монографія. Хмельницький : ХНУ, 2015. 333 с.
2. Гончар О. І. Мотиваційні аспекти адаптивного управління потенціалом підприємства. Науковий вісник Полісся. Чернігів : ЧНТУ, 2016. № 2 (6). С. 79 – 84.
3. Игнатенко Н. Т., Руденко В. П. Производственно-ресурсный потенциал территории. Львів: Вища школа, 1986. 263 с.
4. Трифилова А. А. Управление инновационным развитием предприятия. М. : Финансы и статистика, 2003. 176 с.
5. Федонін О. С., Репіна, І. М. Олексюк О. І. Потенціал підприємства: формування та оцінка : підруч. для студ. ВНЗ. Київ : КНЕУ, 2004. 316 с.
6. Фигурнов Э. П. Производственный потенциал социалистического общества. Политический самообразование. 1982. № 1. С. 238–249.

References

1. Gonchar O.I. (2015). Actualization of enterprise potential management in terms of European integration: a monograph. [Actualization of enterprise potential management in terms of European integration: a monograph]. Khmelnytsky: KhNU (in Ukrainian).
2. Gonchar O.I. (2016) Motyvatsiini aspekty adaptivnoho upravlinnia potentsialom pidpriemstva [Motivational aspects of adaptive management of enterprise potential]. Scientific Bulletin of Polissya, vol. 2 (6). pp. 79 - 84.
3. Ignatenko N.T., Rudenko V.P. (1986). Production and resource potential of the territory [Production and resource potential of the territory] . Lviv: Higher School (in Russian).
4. Trifilova A.A. (2003). Management of innovative development of the enterprise. [Management of innovative development of the enterprise]. M. : Finance and Statistics (in Russian).
5. Fedonin O.S., Repina, I.M., Oleksyuk O.I. (2004). Potential of the enterprise: formation and evaluation: textbook. for students. [Potential of the enterprise: formation and evaluation: textbook. for students]. Kyiv: KNEU, (in Russian).
6. Figurnov E. P. (1982). Proyzvodstvennii potentsyal sotsyalistycheskoho obshchestva [The production potential of socialist society]. Political self-education, vol. 1. pp. 238–249.

Надійшла / Paper received : 01.07.2020
Надрукована / Paper Printed : 28.09.2020